

АСТРОНОМИЈА У СРПСКОЈ КУЛТУРИ И ПЕСНИШТВУ

ЈАСМИНА ЋОРЂЕВИЋ

T.A. Stella Maris, Београд

Резиме: Човек вечито загледан у небо, није случајан феномен у Срба. Срби су одувек имали инстинктивно и културолошко тумачење да је човек важан елемент космичке равнотеже. Астрономске појаве тумачили су као животне симболе, у своја предања уплели Месец, звезде и Сунце као жива бића, по сазвежђима стварали легенде. У песништву, од народне поезије, па све до савремене поетске мисли, емоције су космички изражавали. Посматрајући месец, звезде, планете, соларно тумачећи свет, Срби у једном периоду тврде да је човек дрво свемира, а сами Срби - небески народ. Синови неба су Србима синоним за небеске миљенике, а мирис пуног Месеца - покретач спонтаних излива емоција.

1. ТУМАЧЕЊЕ И УТИЦАЈ АСТРОНОМИЈЕ НА ЖИВОТ И ОБИЧАЈЕ СРБА У ПРОШЛОСТИ

Кроз васиону су Срби доживљавали себе вековима. Загледаност у небески свод је био приказ дивљења и својеврстан путоказ и, пре свега, потрага за смислом. Васиона је тело које је тајну изнело, васиона је Бог, а свемир вечност. Небеска тела су Србима постала смернице да разлуче и споје простор и време, земаљско и небеско и тако нађу своје место у космосу. Тумачећи библијски светло и таму, доживљавали су небеске дане и ноћи, а Сунце као најсјајнију звезду. Месец су уско везали за своје активности, усмеравајући их у периоде пуног и младог Месеца. По Месечевим менама изводили су старе ритуале. Љубав божанска и људска, за Србе је била цвет свемира.

У природи су се оријентисали према сазвежђима: Мала и Велика кола, Мали и Велики медвед, Кумовој слами и осталим небеским приликама. Најближој планети дали су народно име - звезда Даница. Гравитацију звезда Срби су тумачили као умирање једног човека на планети, а касније су тај тренутак културолошки обележили моментом створеним за замишљање жеља које ће небо испунити. Период између појаве Халејеве комете су, попут многих народа, и Срби тумачили као дужину људског века. Грмљавину и остале временске непогоде у прошлости су Срби повезивали са

својим сагрешењима. Појава звездочитаача није случајна ни у Срба. Небеска тела постају знак судбине, Свака нова звездана карта представља једно ново читање света, које савремени астролози тумаче као Соларни круг истине.

2. СРБИ, МИЉЕНИЦИ КОСМОСА

Ослушкивање пулсација српског бића је изједначено са ослушкивањем вечности која васкрсава у доживљају самог себе. Преплитање земаљског и небеског је блиско српском бићу. Небески свод је бескрајан, звезде, Сунце и Месец вечни. При помисли сваке жеље, при обраћању Богу у нади и болу, изговарајући клетву и благослов људи подижу поглед ка небу, тој бесконачној светлости и тами - ка космосу.

Астрономију Срби доживљавају као свој микрокосмос, истовремено осећајући да су део Универзума кроз целу своју генеалогiju. Тумачење астрономије било је културолошки различито кроз временске периоде. У једном периоду, који су јако обележила политичка дешавања, српска се нација по духовности, пожртвовању и патњама самопрогласила астрономском нацијом – небеским народом. То је објашњавано као космички асполут чији је печат био утиснут у свакодневну појавност. Астрономски опус Срби су симплификовали као однос њих и неба...

3. АСТРОНОМИЈА У СРПСКОМ ПЕСНИШТВУ

Астрономске песничке категорије у српској поезији почивају у метафорама слика космоса. Језички сензибил је пун космичких значења. Ту су познате релације: светло-тама, Месец, звезде, мир небески и – човек као важан елемент космичке равнотеже.

Српски народ свој поетички кредо симболизује још у народном песништву. Месец, звезде и Сунце се персонификују: Месец се љути, звезде шапућу, Сунце разговара у песмама попут *Дјевојка и мјесец*, *Вила зида град*, *Осу се небо звездама*, *Месечино*, *озари се на ме*, *Сјај месече*, *Пазарка разговара са мјесецом* и многим другим. Кроз поетску призму, аутор се идентификује са небеским телима: лунатик жуди за месецом, поверава му се, месец је његов ноћни пратилац, пријатељ од поверења, звезде му шапућу и намигују треперавим сјајем. Лепота девојка има очи од звезда, а „*Кад се смеје, ко да сунце греје*“. У каснијој епици присутне су и жеље да се дохвати месец (*Поход на Мјесец*, Б. Ћопић); река жели да постане небеска (*Небеска река* Г. Олујић), Најлепше баладе настају на месечини, а симболички комплекс пуног месеца најављује поплаве дубоких емоција. *Звездане баладе* (М. Алечковић) су тужна сведоченства у небо, записана. Грмљавина је најављива људске драме, а „бескрајни плави круг и у њему звезда“ је лајт мотив у *Сеобама* М. Црњанског.

Између речи и гласова, катализатора духовног и узвишеног, апсолута и смисла постојања и љубави налазе се астрономски симболи. Венера као љубав, Марс као симбол рата, Уран као разарање. Ипак, звезде, Месец и Сунце су најприсутнији у српском поетском изразу. Песме *Луна*, *Зорњача*; *Кумова слама* Д: Милићевића, романтично нас усмеравају према ноћном небу; збирка песама С. Фуцић *И би светлост*, имплементира библијски и емотивни приказ човека и космоса. *Плава звезда* М. Антића зове на маштање и одрастање до звезда. Ш. Мацгаљ благосиља песмом *Озвезданили ти се дани*. Скоро да нема аутора у српском стваралаштву који је одолео астрономским симболима и препознавао их на земљи. Тако Ј. Ђорђевић препознаје у мору звезде с неба попадале, у песми *Stella maris*. Песме *Звездочитац* и *Крик* (С. Марковић) откривају звезданог скиталицу и упозоравају да ако крикну звезде нестаће и сунца. “Врати се старој навици гледања у небо“ поручује М. Кука у својој поетској опсервацији којом позива на свевиђење.

Српске поете често отпутују неким звезданим стазама, не би ли открили тајне универзума и човеково место у њему не дозвољавајући му да корача мален испод звезда.

Литература

- Антологија народних лирских песама*, Српска књижевна задруга, Београд, 1969.
Антологија народних лирских песама, Српска књижевност у сто књига, Нови Сад - Београд, 1969.
 Карацић, Вук С.: 1969, *Српске народне пјесме I*, Просвета, Београд.
Лирске народне пјесме, Тисак „Вјесник“ Загреб, 1955.
Народне лирске песме, Ниро „Дечје новине“ Горњи Милановац, 1982.
Народне лирске песме, Просвета, Београд, 1978.
Народна књижевност I - Београд, 1976.
 Црњански, М.: 1981, *Сеобе*, књига I и II, Нолит, Београд.
 Чубељић, Т.: 1978, *Бриге човјекове и судбине људске у лирским народним пјесмама*, Школска Књига, Загреб.

ASTRONOMY IN SERBIAN CULTURE AND POETRY

A man, eternally looking at heaven, is not an occasional phenomenon in Serbian culture by chance. According to Serbian eternal instinctive and cultural interpretation, a man himself is a significant element of the cosmic balance.

Serbian people interpreted astronomical appearances as the symbols of life itself. They told stories about the Moon, stars and Sun in the form of personification. They made legends inspired by constellations. In poetry, from folk to contemporary, poetic taught, emotions reached the cosmic heights. Their perspective of the world was governed by their interpretation of the Moon, stars and planets. Therefore, Serbian people claimed that a man was a “tree” of the Universe and the Serbian people themselves, heavenly people.

In Serbian culture, heavenly sons are synonym for God’s favourites, while the smell of the full Moon is considered to be the trigger for the spontaneous burst of emotions.